

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ТОВАРОЗНАВЦІВ-ЕКСПЕРТІВ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ РИНКУ МИТНИХ ПОСЛУГ І ВНЗ

*С. Е. Мороз,
аспірант Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується яскраво вираженими глобалізаційними та інтеграційними тенденціями, що зумовлює високий рівень взаємодії вітчизняних суб'єктів господарювання з іноземними контрагентами і формує попит на кваліфікованих фахівців у сфері митних послуг.

Динамічність митного законодавства, яке постійно доповнюється або навіть і кардинально змінюється, суттєво ускладнює підготовку фахівців митної галузі. Перешкодою на шляху досягнення молодими фахівцями професійної майстерності стає невідповідність академічних знань, накопичених у процесі навчання, реальному практичному наповненню професійної діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває постійний моніторинг поточних і перспективних потреб ринку праці, відповідне коригування змісту професійної освіти та забезпечення супроводу професійного становлення особистості, який розглядається як складова частина професійної освіти і полягає у підтримці молодих фахівців у процесі «входження у професію».

Успішне вирішення проблеми професійної адаптації товарознавців-експертів ми пов'язуємо із налагодженням комунікативних зв'язків ВНЗ із потенційними роботодавцями – суб'єктами ринку митних послуг, а також посиленням практичної складової у навчальному процесі, впровадженням особистісно- та професійно-орієнтованих технологій навчання, які сприятимуть формуванню у студентів значущих для майбутньої професійної діяльності компетенцій.

Оскільки одним з головних критеріїв якості освітніх послуг є показник працевлаштування випускників за спеціальністю, у нашій розвідці ми прагнули

дослідити проблеми, пов'язані із професійною адаптацією молодих фахівців з товарознавства та експертизи на ринку праці.

Аналіз актуальних досліджень. Під професійною адаптацією у освітянському середовищі розуміють науково обгрунтовану систему заходів, що забезпечують входження, оволодіння та досягнення особою професійної майстерності у конкретному виді професійної діяльності на конкретному робочому місці.

Аналізуючи проблему професійного становлення молодих спеціалістів, дослідники розглядають її з погляду професійної підготовки (А. Алексюк, С. Батишев, М. Д'яченко, О. Новіков, В. Сластенін та ін.), професійно-особистісного зростання (А. Беляєва, Р. Гуревич, Л. Лесохіна, В. Моргун, Н. Ничкало, О. Новіков Н. Ткачов та ін.), безперервної професійної освіти (Б. Гершунський, І. Зязюн, З. Малькова, А. Нікуліна, В. Олійник, В. Осипов та ін.), відродження інституту наставництва, як інструменту впливу на формування особистості молодих працівників, рівень їх професійних знань та навичок (В. Андрущенко, К. Федоров, А. Чернікова, А. Юрченко).

Науковці ведуть активні дискусії навколо питань нової системи супроводу професійного становлення молоді, що реалізується в умовах приєднання України до Болонського процесу. Приміром Л. Андрущенко пропонує здійснювати супровід студентів, підтримувати їх мотивацію в процесі професійної підготовки за допомогою введення у вищій школі інституту «академічних радників» по аналогії з університетами США, Є. Іванченко пов'язує систему інтегративної професійної підготовки студентів з підтримкою високопрофесійних тьюторів.

Ми погоджуємося із висновками науковців (В. Даниленко, М. Дрозач, Н. Ничкало), які пов'язують питання професійної адаптації молодих фахівців на ринку праці із встановленням тісних координаційних зв'язків між навчальними закладами з одного боку і роботодавцями – з іншого. У результаті такого співробітництва навчальні заклади одержують підтримку роботодавців, а підприємства – висококваліфіковані кадри.

Особливості професійного становлення працівників митної служби вивчали такі науковці, як А. Войцещук, Ю. Дьомін, М. Каленський, О. Корольов, Б. Літовченко, Р. Олексієнко, О. Нагорічна, А. Паньков, Ю. Петруня, С. Стременовський. Проте праць, присвячених проблемам професійної адаптації молодих фахівців до підприємницької діяльності на ринку митних послуг у загальному огляді наукових джерел ми не виявили.

Метою статті є аналіз впливу співробітництва ВНЗ та суб'єктів ринку митних послуг на результати професійної підготовки товарознавців-експертів.

Виклад основного матеріалу. Як показує практика, класичні українські університети дають якісну базову підготовку товарознавців, орієнтуючись на концепцію фундаментальної освіти, однак сьогодні пріоритетними стають не стільки самі знання, скільки вміння випускників їх самостійно здобувати та компетентно використовувати у визначеній сфері.

У сучасному швидкозмінному бізнес-середовищі, коли глобалізаційні та інтеграційні процеси значно прискорилися, сфера митних послуг весь час інтенсивно модифікується (Митний кодекс України оновлювався тричі -1991 р., 2002 р., 2012 р.), генерує нові підходи та інструменти вирішення професійних задач. Проблеми у підготовці фахівців для сфери митних послуг відчуються особливо гостро, оскільки *митне обслуговування* – це порівняно *новий вид підприємницької діяльності*, зорієнтований на *практичне розв'язання* реальних економічних проблем. Провідними суб'єктами ринку митних послуг вважаються митні брокери.

Митні брокери намагаються надавати повний комплекс послуг своїм клієнтам – експортерам та імпортерам товарів: консультують з питань митного законодавства та зовнішньоекономічної діяльності; організовують міжнародні перевезення, обробку вантажів на митних терміналах; забезпечують зберігання товарів і транспортних засобів комерційного призначення; сприяють проведенню митного оформлення товарів; застосовують електронне декларування; втілюють у життя бізнес-проекти не лише у сфері митних послуг, але і у міжнародній торгівлі. Від прийнятих митними посередниками

економічно обґрунтованих, стратегічних і оперативних управлінських рішень залежить ефективність та безпечність міжнародного ланцюга поставок товарів.

Оскільки, якість митних послуг сприяє економічному розвитку держави і прямо залежить від ступеня сформованості готовності молодих фахівців з товарознавства та експертизи у митній справі до професійної діяльності, завдання ВНЗ – правильно зорієнтувати студентів у майбутній спеціальності ще на етапі вступу, а у процесі навчання поетапно наближати фахову практичну підготовку товарознавців-експертів до умов, аналогічних майбутній професійній діяльності випускників у секторі митного підприємництва.

На наш погляд, забезпечити відповідність результатів навчання товарознавців-експертів потребам ринку митних послуг без співробітництва із підприємствами, що здійснюють митно-брокерську діяльність, не можливо. Таке партнерське співробітництво є стратегічним, оскільки допомагає:

- за рахунок оперативного обміну інформацією досягти узгодженості вимог кваліфікаційних характеристик сфери праці і освітньо-кваліфікаційних характеристик, які розробляються ВНЗ у варіативній компоненті;
- ефективно і оперативно коректувати навчальні плани у частині спеціальної професійної підготовки товарознавців-експертів;
- налагодити зворотній зв'язок ВНЗ із ринком праці, для подальшого розвитку та удосконалення професійної освіти товарознавців-експертів в інтересах національної економіки.

Певний досвід з вирішення окреслених проблем накопичено у «ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ). Для подолання розриву між теоретичною підготовкою молодих фахівців з товарознавства та експертизи і вимогами роботодавців до рівня їх готовності вирішувати реальні професійні завдання на ринку митних послуг, випусковою кафедрою експертизи та митної справи (далі – кафедра) укладені довгострокові угоди про співробітництво із Полтавською митницею Міндоходів та Асоціацією митних брокерів і декларантів у Полтавській області, а також

налагоджена тісна співпраця із підприємствами, що займаються зовнішньоекономічною і митно-брокерською діяльністю у регіоні.

У рамках даного співробітництва для студентів спеціальності «Товарознавство та експертиза у митній справі» з першого курсу проводяться екскурсії на підприємства, у т.ч. і митної інфраструктури (митниця, митні склади, брокерські контори, ТПП тощо), які допомагають студентам з'ясувати цілі і завдання професій митника, митного брокера (декларанта), експерта та глибше усвідомити особливості майбутньої професійної діяльності. Під час проходження своєї першої навчальної практики «Вступ до фаху» студенти визначають коло питань, якими вони повинні оволодіти під час навчання в університеті і які знадобляться у майбутній професійній діяльності, ознайомлюються з методами здобуття фахових та наукових знань. У результаті підвищується мотивація студентів до набуття фахових знань та вмінь, а також відповідальність за результати власної навчальної діяльності.

Співробітництво кафедри із підприємствами митної інфраструктури позитивно впливає і на організацію навчального процесу. Викладачі кафедри отримали змогу проходити стажування; вчасно актуалізувати зміст дисциплін митного спрямування циклу професійної та практичної підготовки; спільно із фахівцями митної сфери розробляти навчально-методичне забезпечення; отримувати із першоджерел матеріали для розробки case-study; аналізувати на практичних заняттях бізнес-ситуації, з якими стикалися реальні підприємства у своїй діяльності.

Одним із найважливіших напрямків співробітництва кафедри із підприємствами сфери митного обслуговування є організація практичного навчання студентів. Під час практики майбутні товарознавці-експерти отримують можливість вивчити прикладні аспекти ведення зовнішньоекономічної та митної діяльності, ознайомитися із спектром послуг, які надаються митними брокерами суб'єктам ЗЕД, а потенційні роботодавці мають змогу перевірити майбутнього працівника у справі ще на етапі його навчання у ВНЗ. На наш погляд, дотримання балансу між теоретичною та

практичною складовими підготовки майбутніх фахівців сприяє формуванню готовності випускників до професійної діяльності.

Для підвищення мотивації студентів до навчання, на нашу думку, бажано, формувати їх позитивне відношення до майбутньої професії не лише на першому і випускних курсах, а протягом всього періоду навчання. Практична підготовка фахівців спеціальності «Товарознавство та експертиза у митній справі» у ПУЕТ починається з першого курсу («Вступу до фаху»). Подальше практичне навчання умовно можна поділити на *три етапи*. На третьому курсі студенти знайомляться із програмним забезпеченням митних брокерів та вивчають прикладні аспекти його застосування (рис. 1).

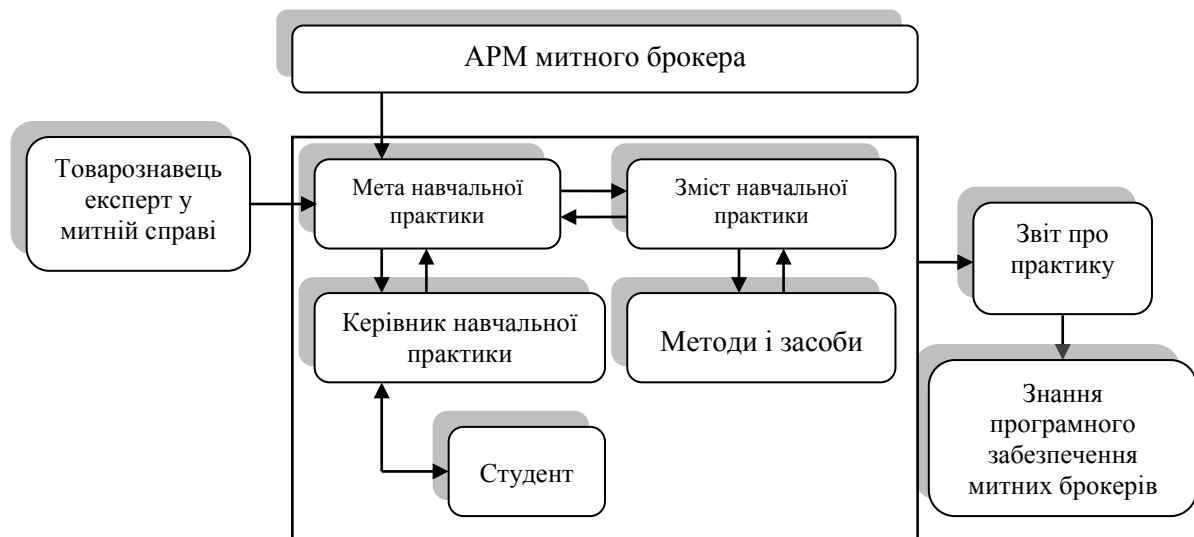

Рис. 1. Структурно-функціональна модель навчальної практики з митної справи у ПУЕТ

Перший етап (навчальна митна практика). Навчальна практика з митної справи покликана дати первинні відомості про автоматизоване робоче місце митного брокера (декларанта) познайомити студентів зі спеціальним програмним забезпеченням «MD-office», за допомогою якого здійснюється заповнення митної декларації – єдиного офіційного джерела формування бази даних митної статистики. Завданням навчальної митної практики є загальне ознайомлення студентів з основами декларування товарів, набуття ними умінь і навичок роботи з програмою «MD-office». Ця практика проводиться у

підгрупах по 10 – 15 чоловік в комп'ютерних аудиторіях університету під керівництвом викладачів за участі представників митних брокерів.

Другий етап (виробнича митна практика на підприємствах) покликаний забезпечити придбання студентами професійних навичок за фахом: закріплення, розширення та систематизацію знань, отриманих при вивченні навчальних дисциплін митного спрямування, збір фактичного матеріалу для написання курсової роботи з митної справи. Виробничу митну практику студенти проходять у митницях, митних лабораторіях, підприємствах, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, у брокерських конторах.

Третій (заключний) етап – оцінка ефективності професійної підготовки молодих фахівців. Під час переддипломної (передмагістерської) практики випускники освоюють технологічні процеси і адаптуються у якості молодих фахівців на підприємстві, а також збирають, аналізують вихідну інформацію для кваліфікаційної роботи, моделюють митно-брокерську діяльність у відповідності до індивідуальних завдань (рис. 2).

Рис. 2. Етапи практичної підготовки майбутніх товарознавців-експертів

Під час переддипломної практики потенційні роботодавці визначають ділові якості молодого фахівця та можливості його подальшого працевлаштування на підприємстві. Таким чином, плідна співпраця випускової кафедри експертизи та митної справи ПУЕТ із потенційними роботодавцями – підприємствами митного сервісу сприяє забезпеченню єдності теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців з товарознавства та експертизи та знижує бар'єри входження молодих фахівців у професію [1, 2].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У реалізації системного підходу до професійної підготовки майбутніх товарознавців-експертів важливе значення має партнерство між ВНЗ та підприємствами митної галузі, які виступають у ролі роботодавців для випускників спеціальності «Товарознавство та експертиза у митній справі». За допомогою гнучкої і динамічної взаємодії освітян і суб'єктів підприємництва ринку митних послуг удосконалюється процес підготовки молодих фахівців у ВНЗ, формуються ті професійні компетенції товарознавців-експертів, які затребувані на ринку праці, що, у свою чергу, сприяє успішній професійній адаптації випускників та їх подальшому професійному розвитку.

Резюме. У статті аналізуються окремі аспекти професійної підготовки фахівців для ринку митних послуг. Звертається увага на важливість взаємодії ВНЗ із регіональним сектором митного обслуговування, розглядаються практичні аспекти такої взаємодії під час організації навчального процесу. Автор доходить висновку, що співробітництво ВНЗ із ринком праці і послідовне введення у навчальну підготовку майбутніх товарознавців-експертів узгодженої практичної складової сприяє становленню молоді особистості як фахівця ринку митних послуг.

Ключові слова: митні послуги, професійна адаптація, професійна підготовка, ринок праці, результати навчання, товарознавці-експерти.

Резюме. В статье анализируются отдельные аспекты профессиональной подготовки специалистов для рынка таможенных услуг. Обращается внимание на важность взаимодействия ВУЗов с региональным сектором таможенного

обслуживания, рассматриваются практические аспекты такого взаимодействия при организации учебного процесса. Автор приходит к выводу, что сотрудничество ВУЗов с рынком труда и последовательное введение в учебную подготовку будущих товароведов-экспертов согласованной практической составляющей способствует становлению молодой личности как специалиста рынка таможенных услуг.

Ключевые слова: таможенные услуги, профессиональная адаптация, профессиональная подготовка, рынок труда, результаты обучения, товароведы-эксперты.

Summary. This article examines some aspects of professional training for the market of customs services. Attention is drawn to the importance of the interaction universities of segments with regional customs service, discusses the practical aspects of such cooperation in the organization of the educational process. The author comes to the conclusion that the cooperation of universities and the labor market, and consecutive administration in training future commodity researchers, experts agreed practical component contributes to the formation of the young person as a specialist market of customs services.

Keywords: customs services, professional adaptation, training, labor market, learning outcomes, commodities expert.

Література

1. Мороз С.Е. Використання практико-орієнтованих технологій у процесі підготовки майбутніх товарознавців-експертів у митній справі до професійної діяльності [Текст] / С. Е. Мороз // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта : РВВ КГУ. – 2013. – Вип. 40. – Ч.1. – С. 207-215.

2. Мороз С. Э. Компетентностная направленность проблемно-деятельностного обучения товароведов-экспертов в таможенном деле: опыт Полтавского университета экономики и торговли. Материалы XL Международной научно-практической конференции «Проблемы современной педагогики в контексте развития международных образовательных стандартов»

Международная Академия Науки и Высшего образования, Великобритания.
[Электронный ресурс] – Режим доступа: URL : <http://gisap.eu/ru/node/12600>.

Подано до редакції 28.08.13